

حلقه سیمین قدرت اونتاش گال

پادشاهی از سلسله ایکهالکی
(۱۲۴۰-۱۲۷۵ ق.م)

دکتر محمدرحیم صراف

مختلف مثل ف.والا، ع.علیزاده، ر.وطن دوست، م.ر.صراف؛ و غیره به صورت مقالات متعددی چاپ شده که ما در اینجا به جمع بندی مختصر آنها اشاره می کنیم.

نتایج تحقیقات نشان می دهد که در کنار رودخانه مارون آثار باستانی مربوط بدور ایلام وجود دارد که تا

۱- ف.والا در مورد نوشته میخی شیئی طلائی مکشوفه از ارجان، ترجمه اخلعتبری در مجله اثر شماره ۱۰ و ۱۱ تهران ۱۳۶۴ ص ۱۸۴ بیعد.

F.Vallet, kidin - Hutran et L epoche neo elaiite / in: Akkadica 34p.1

۲- A.Alizadeh, A tomb of Neo Elamite Period at Arjan naer Behbahan, in: AMI 18 Berlin 1985 546

۲- ع.علیزاده، آرامگاهی مربوط به دوره عیلام نو در ارجان نزدیک بهبهان، ترجمه ر.وطن دوست، در مجله اثر شماره ۱۵ و ۱۶، تهران ۱۳۶۷ ص ۷۳ به بعد.

۳- ر.وطن دوست، گزارش مقدماتی مرمت، حفاظت و مطالعه فنی تعدادی از اشیاء ارجان، در مجله اثر شماره ۱۷، تهران ۱۳۶۷ ص ۷۳ به بعد.

۴- م.ر.صراف، جام برنزی کیدین هوتران، مکشوفه از ارجان بهبهان، در مجله اثر شماره ۱۷، تهران ۱۳۶۹ ص ۴ به بعد.

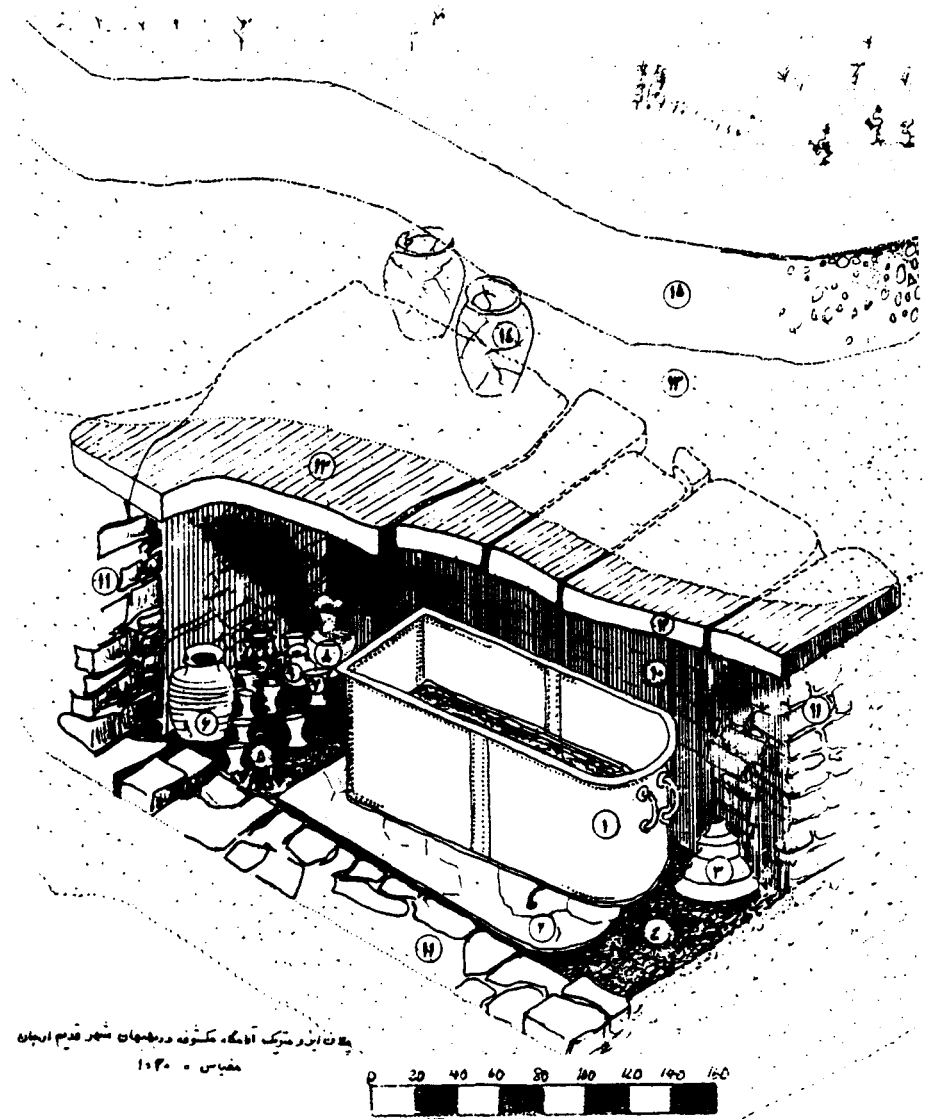
در سال ۱۳۶۱ در کنار رودخانه مارون در ده کیلومتری جنوب شرقی بهبهان به وسیله جهادسازندگی ادارات خوزستان در هنگام احداث سد شواهدی از وجود آثار باستانی مشهود شد و به دنبال آن کارشناسان دفتر آثار تاریخی سابق آقایان ف.توحیدی و ع.خلیلیان به محل اعزام شدند. کارشناسان نامبرده بعد از بررسی آثار مکشوفه متوجه اهمیت آن شده و اقدام به کاوش اضطراری نمودند.

نتیجه این امر کشف یک آرامگاه به همراه یک تابوت برنزی و تعدادی اشیاء طلائی، نقره ای، برنزی و سفالین بود. گزارش تحقیقات باستان شناسی در ارجان از طرف کارشناسان اعزامی تحت عنوان "گزارش بررسی اشیاء آرامگاه ارجان - بهبهان، در مجله اثر شماره ۹-۷، بهمن ۱۳۶۱ ص ۲۳۲ به بعد منتشر شد.

علاوه بر این کاوش هیأت های باستان شناسی دیگر به سرپرستی آقایان ایغمائی و م.ع.کابلی از طرف مرکز باستان شناسی سابق ایران اقدام به حفاری نموده و آثار باستانی دیگری بدست آوردند که متاسفانه گزارش تحقیقات آنها تا کنون چاپ نشده است.

نتایج بررسی آثار باستانی مکشوفه در سال ۱۳۶۱ تا کنون به وسیله محققین، زبان شناسان و باستان شناسان

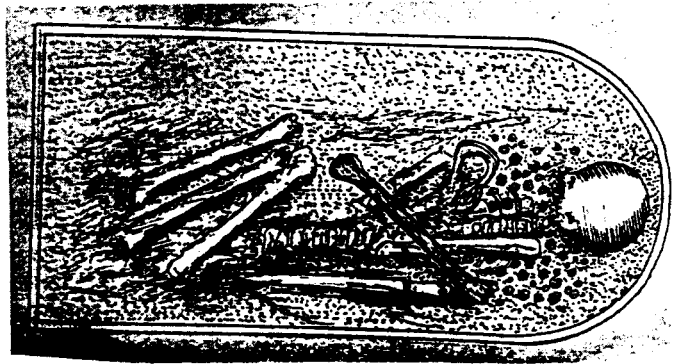
- ۱ - تابوت فلزی
- ۲ - درپوش تابوت فلزی
- ۳ - ظرف فلزی قیفی شکل
- ۴ - کف گچ اندود آرامگاه
- ۵ - آستینای فلزی
- ۶ - ظرف فلزی بیگل کوزه
- ۷ - ظروف نیزی بیگل ایوان
- ۸ - ظرف فلزی - کوزه گردن باریک
- ۹ - کوزه نقره‌ای با جبهه گبر
- ۱۰ - دیوارچینی آرامگاه (ضلع شمالی)
- ۱۱ - سنگچین دیوارهای چاقی آرامگاه
- ۱۲ - سنگهای پرشن آرامگاه
- ۱۳ - لایه خاکریز روی آرامگاه
- ۱۴ - کوزه سفالی در ارتفاع ۱۰ سانتی‌متری روی آرامگاه
- ۱۵ - قبه تسطیح شده در طبقه فوقانی آرامگاه

۱- آرامگاه مکشوفه در ارجان (شهبان)

و داخل آرامگاه اشیاء برنزی و سفالی دیگری قرار داشته است همه اینها نشانگر اعتقادات مذهبی کیدین هوتران پسر کورلوش بوده است، به عبارت دیگر اعتقاد به دنیای بعد از مرگ دلیل وجود اشیاء باستانی مذکور در آرامگاه می‌باشد. مشکل یا مشکلاتی که با حفاری ارجان و کشف آثار باستانی آن برای محققین، زبان شناسان و باستان شناسان به وجود آورده عبارت از این است که آیا کیدین

کنون فقط یک آرامگاه که با سنگهای لاشه‌ای ساخته شده بود از زیر خاک خارج شده است. در داخل آرامگاه شخصی بنام کیدین هوتران پسر کورلوش در توی تابوت برنزی دفن شده است (تصویر شماره ۱). وضعیت دفن شخص مذکور نشان می‌دهد که گویا در دستهای او یک حلقه زرین نقش دار، خنجری بر کمر داشته و لباسی با دگمه‌های طلائی بر تن کرده بود (تصویر شماره ۲). در اطراف تابوت برنزی

۲- وضعیت قرار گرفتن حلقه زرین در دستهای "کیدین هوتران" در داخل آرامگاه وی

دایره‌ای شکل نقوش حیوانات اساطیری دیده می‌شود. به عبارت دیگر دو نقش شیر بالدار که بر روی پاهای خودشان ایستاده و یک دست به طرف هم دراز کرده و دست دیگر را بر روی درختی نهاده‌اند به وسیله هنرمند ایلامی نشان داده شده است.

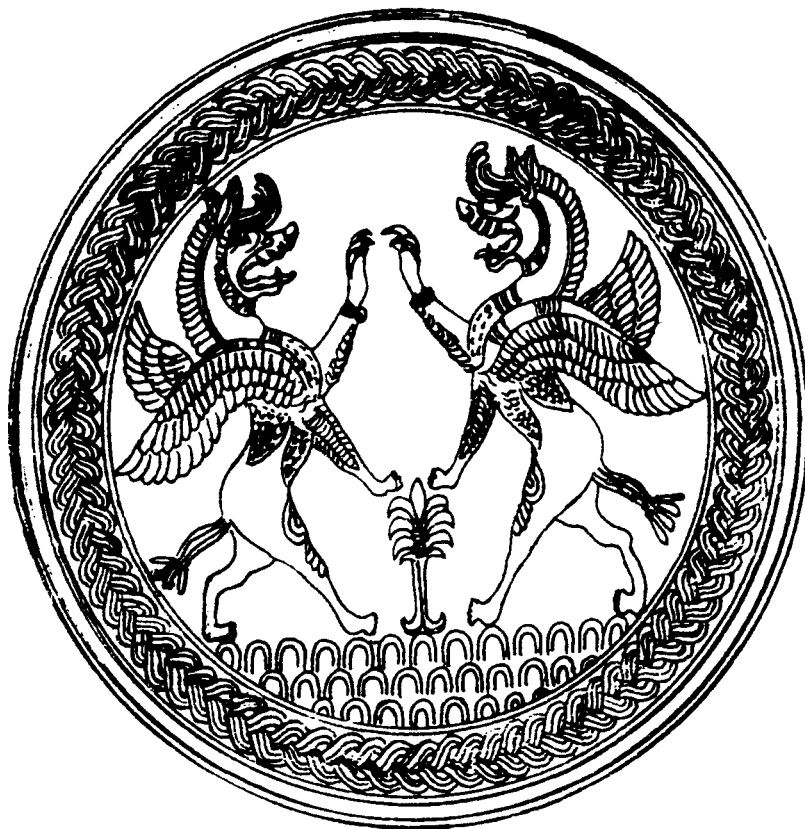
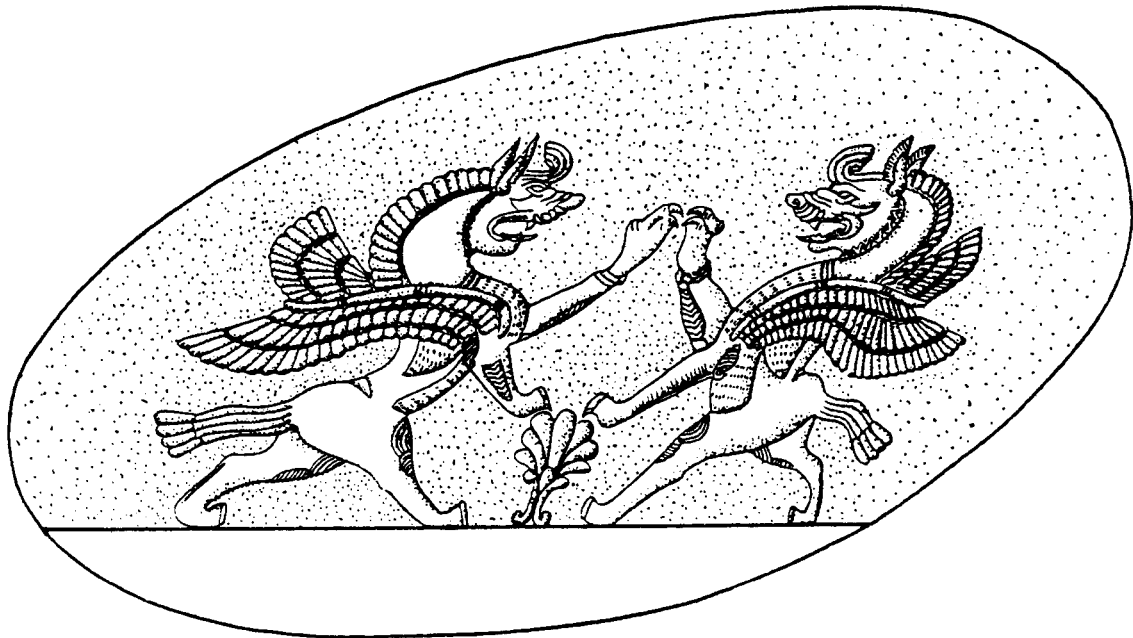
در زیر پای حیوانات اساطیری هنرمند سعی کرده با نشان دادن سه ردیف نقش موازی هم محل حضور حیوانات را در منطقه کوهستانی القاء نماید. دور نقوش آثار سه ردیف نوار تنیده به هم دیده می‌شود.

بعد از بیان مختصر گزارش فوق‌الذکر اکنون به معرفی و بررسی نمونه دوم حلقه مشابه به ارجان می‌پردازیم. در ضمن بررسی و تحقیق بر روی آثار باستانی مکشوفه از همدان در سال ۱۳۷۴ در کتابخانه موزه ملی ایران به وسیله همکار ارجمند آقای منصور آبیاری که در آن موقع کارشناس بخش پیش از تاریخ موزه ملی ایران بود از وجود حلقه مشابهی در آن بخش مطلع شدم.^۵ مراجعه به

۵- در اینجا بر خود لازم می‌دانم از همکاری آقایان احمد تهرانی مقدم، رئیس موزه ملی ایران، منصور آبیاری، معاون و ابوالفضل حاتمی رئیس بخش پیش از تاریخ به خاطر در اختیار قرار دادن شیئی مذکور جهت مطالعه تشکر نماید و نیز از دوست ارجمند ←

هوتران پسر کورلوش "یکی از پادشاهان ایلامی" است و نیز اینکه این شخص در چه زمانی زندگی می‌کرده است. هنوز هیچگونه از این مشکلات و ابهامات برطرف نشده است. آنچه که می‌توان اظهار داشت اینکه کیدین هوتران نمی‌تواند با داشتن اشیاء نفیس و بی‌نظیری که در آرامگاه وی قرار داشته یک شخص معمولی باشد. به عبارت دیگر کیدین هوتران با گنجینه مهمش می‌تواند یکی از پادشاهان ایلام (یا حداقل یکی از پادشاهان محلی ایلام) باشد.

آنچه که در این مقاله و در بین اشیاء باستانی مکشوفه در ارجان مدنظر است حلقه زرینی است که بر طبق نوشته حفاران در دستهای کیدین هوتران قرار داشته است. (تصویر ۴ و ۳) حلقه زرین کیدین هوتران یا به قول حفاران، "حلقه زرین قدرت" به وزن ۲۵۷ گرم است و دارای یک دسته استوانه‌ای که دو سر آن به صورت صفحه بیضی شکل است. صفحه‌های بیضی شکل در مقابل هم قرار دارند. بر روی قسمت دسته یک متن به خط میخی ایلامی نقر شده که از طرف ف.والا ترجمه شده و عبارت "کیدین هوتران پسر کورلوش" را دارا می‌باشد هر دو طرف حلقه دارای تزئینات است قسمت بیرونی یا پشت حلقه نقش شیارهای تزئینی قاشقی شکل شامل ۱۲ عدد دیده می‌شود که به هم ارتباط دارند. در قسمت داخل صفحه طلائی و در یک فضای

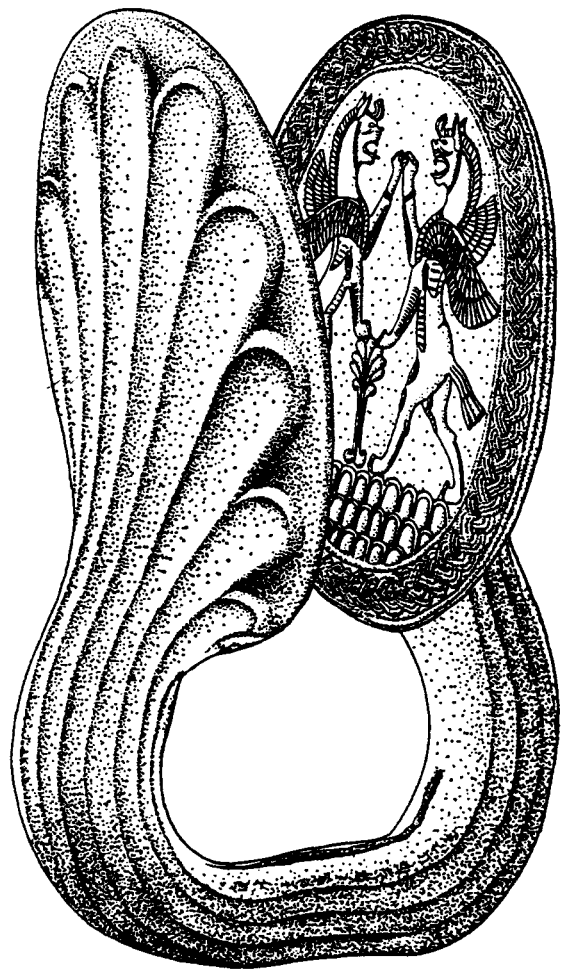
۴۳- نقوش شیرهای اساطیری بر روی صفحه‌های حلقه‌های زرین ارجان

بخش مذکور و ملاحظه شیء مورد بحث باعث تعجب فراوان گردید چه تا کنون تصور می شد که حلقه زرین ارجان تنها نمونه ای است که از دوره ایلام تا کنون از زیر خاک خارج شده و مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. اما وجود نمونه دوم نشان می داد که ما هنوز آن طور که باید و شاید ایلام و ایلامیان را نشناخته ایم و بقول و هینز که می گوید: "عیلام فقط با اکراه شدید به آشکار کردن اسرار خود رضایت می دهد" ما مجدداً شاهد کمبود اطلاعات در

مورد فرهنگ قوم ایلام هستیم. حلقه دوم که در بخش پیش از تاریخ موزه ملی ایران نگهداری می شد با شماره ۲۱۷۰۶ در دفتر بخش ثبت شده و بر طبق مدارک بخش شیعی ۴۷۰۶ مذکور از حفاری چغازنبیل یا دوراوتاش مکشوف گردیده (تصاویر شماره ۹-۶) آنچه که جالب است اینکه هیچ گونه اطلاعی در مورد شیعی مذکور در گزارش ر.گیرشمن راجع به حفاری در چغازنبیل یا "دوراوتاش" وجود ندارد. دو سوال در این رابطه می تواند مطرح باشد:

- ۱- آیا ر.گیرشمن از وجود شیعی مذکور بی خبر بود علیرغم اینکه شیعی مذکور بر طبق دفتر موزه ملی ایران از چغازنبیل کشف شده است؟
- ۲- آیا علت عدم توجه ر.گیرشمن به شیعی مذکور و عنوان نکردن آن در کتاب خود (حتی بوسیله عکس و طرح) بخاطر عدم اطلاع وی از وضعیت و کاربرد شیعی مذکور بوده؟ در رابطه با سؤالات مذکور فقط می توان بدین نکته اشاره کرد که شیعی مذکور جانی در تحقیقات هیأت فرانسوی راجع به چغازنبیل نداشته است.

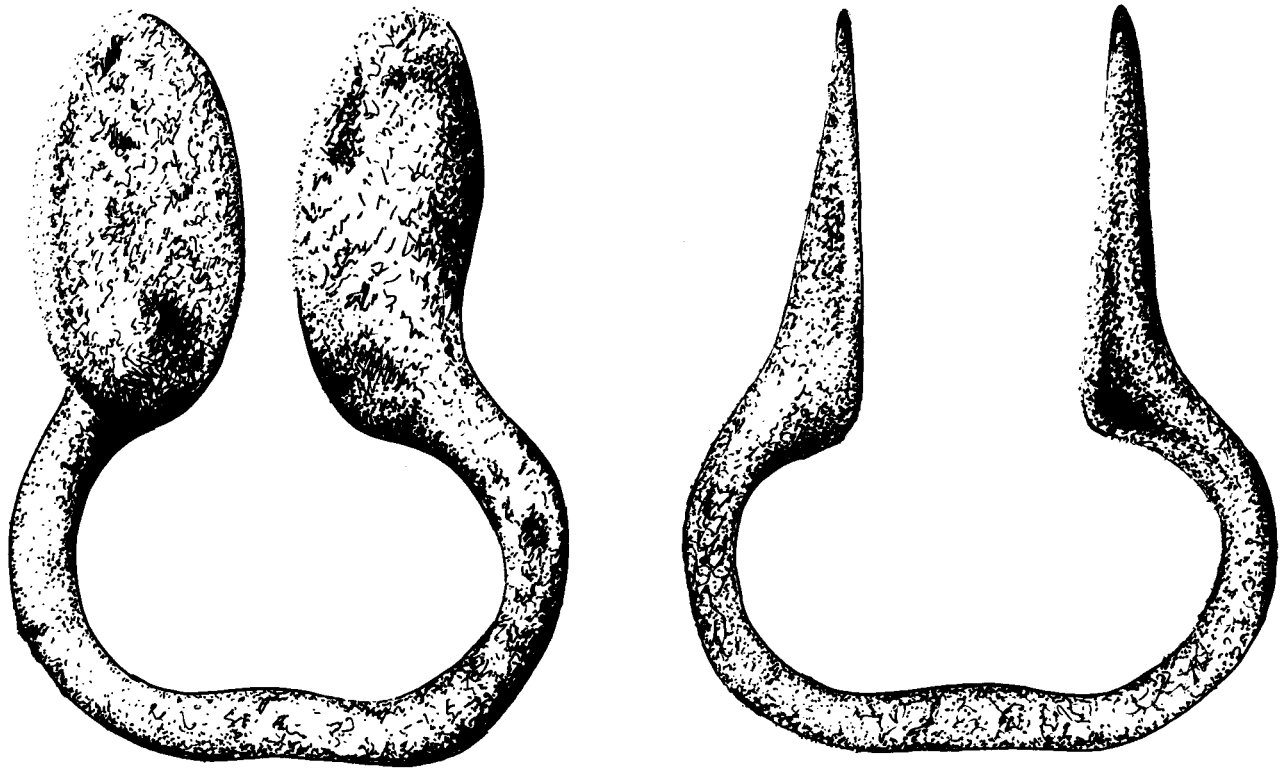
وقتی ما به وجود حلقه چغازنبیل پی بردیم وضع ظاهری آن دو نکته را نشان می داد. اول اینکه حلقه مذکور نسبت به حلقه زرین کوچکتر و ساده تر از وسط شکسته و

← آقای دکتر رسول وطن دوست رئیس آزمایشگاه مرکزی سازمان و خانم سودابه سوداگر کارشناس آزمایشگاه در رابطه با انجام آزمایشات لازم بر روی شیعی مذکور سپاسگزاری نمایم. طراحی شیعی سیمین به وسیله سرکار خانم سوری ابازی و عکاسی آن توسط آقایان هوشنگ ابری و علی صافی انجام گرفته که بدینوسیله تشکر می نمایم.

۶- و. هینز، دنیای گمشده عیلام، ترجمه فیروز فیروزنیا، از شرکت انتشارات فرهنگی تهران ۱۳۷۱ ص ۱۱.

۵- حلقه زرین قدرت ارجان و وضعیت نقوش حیوانات اساطیری آن

۷۶- حلقه سیمین چغازنبیل "دوراونتاش" مربوط به پادشاهی
اونتاش گال (۱۲۴۰ - ۱۲۷۵ قبل از میلاد)

حلقه‌ایست که از قوم ایلام بدست ما رسیده است. کشف حلقه سیمین نشان داد که ایلامی‌ها از چنین حلقه‌هائی برای اهداف خاصی استفاده می‌کردند. در شرایط فعلی ما شاهد کشف دو حلقه در منطقه حکومتی ایلام هستیم یکی در ارجان و دیگری در چغازنبیل، حلقه ارجان از جنس طلا و حلقه چغازنبیل از نقره است. حلقه ارجان با نقش و نگار مزین شده در صورتی که حلقه چغازنبیل ساده و بدون نقش است.

به نظر می‌رسد وجود چنین حلقه‌هائی در ادوار مختلف ایلام مورد استفاده بوده است. شاید بتوانیم در شرایط فعلی قدیمی‌ترین نوع حلقه قدرت را به دوره اونتاش گال

بعداً "احتمالاً" در موزه ملی ایران مرمت شده بود. دوم اینکه قسمتی از بدنه صفحه در آزمایشگاه تمیز شده بود. در ابتدا لازم دیدیم جهت بررسی بیشتر شیئی مذکور در آزمایشگاه مرکزی سازمان مورد بررسی قرار گیرد. نتیجه آزمایشات دو نکته زیر را روشن نمود: ابتدا مشخص شد که جنس اثر از نقره است و سپس معلوم شد که هیچگونه نقشی در روی حلقه و صفحه آن وجود ندارد به عبارت دیگر حلقه سیمین فاقد نقش است.

علیرغم عدم وجود کتیبه یا نقش بر روی حلقه دوم اهمیت آن همچنان باقی است. به عبارت دیگر حلقه سیمین که کاملاً شبیه حلقه زرین قدرت ارجان می‌باشد دومین

قرن ۱۳ ق.م و جدیدترین آنرا مربوط به قرن ۷ یا ۸ ق.م (ارجان) بدانیم.

سؤال جدیدی که قابل طرح است اینکه با تعلق حلقه سیمین به پادشاه سلسله ایکهالکی یعنی اونتاش گال آیا می‌توانیم حلقه زرین قدرت را نیز به یک پادشاه ناشناخته دیگر ایلامی به نام کیدین هوتران منسوب کنیم؟

اگر جواب سوال فوق‌الذکر مثبت باشد آن وقت سؤال دیگری مطرح می‌گردد و آن اینکه کیدین هوتران پادشاه ایلامی در چه زمانی در ایلام حکومت می‌کرده است. ف.والا در بررسی نام کورلوش پدر کیدین هوتران به این نتیجه می‌رسد که کلاً سه بار نام کورلوش در ستون دیده می‌شود.

وی می‌نویسد:

"به نظر می‌رسد که هر سه تای آنها در شوش بیگانه بوده‌اند اولی اهل شهر اون ساک، دومی پدر شخصی به نام پرسسی و سومی همانست که جسدش در ارجان دفن شده است. ولی قدر مسلم آنست که هر سه، معاصر همدیگر بوده‌اند زیرا بر طبق نوشته‌های الواح شوش که از نخستین کورلوش نام می‌برد می‌توان زمان زندگی وی را اوائل یا اواسط قرن ۶ ق.م دانست. آنچه وضعیت "کیدین هوتران" و زمان زندگی وی را بیشتر مبهم می‌سازد وجود سه پادشاهی بنام کیدین هوتران در شجره نامه سلسله ایکهالکی است^۸ که به ترتیب:

کیدین هوتران اول

پسر اونتاهاش - ناپیریشا (۱۳۵۰-۱۳۵۵ ق.م)

کیدین هوتران دوم (۱۲۷۰-۱۳۰۰ ق.م)

کیدین هوتران سوم (۱۲۱۰-۱۲۴۰ ق.م)

بررسیهای ف.والا^۹، علیزاده^{۱۰}، م.ر.صراف^{۱۱}، ربشاش^{۱۲} نشان می‌داد که از دیدگاه زبانشناسی و باستان‌شناسی آثار

مکشوفه می‌بایستی به هزاره اول قبل از میلاد (قرن ۸-۶ ق.م) متعلق باشد هر چند ف.توحیدی - ع.خلیلیان ابتدا تاریخ اواخر هزاره دوم ق.م^{۱۳} و سپس هماهنگ با گروه دوم هزاره اول ق.م را پذیرا شدند^{۱۴} کشف حلقه سیمین در چغازنبیل از دوره پادشاهی اونتاش گال (۱۲۴۰-۱۲۷۵ ق.م) نمی‌تواند مویدی بر تغییر تاریخگذاری حلقه زرین ارجان از هزاره اول به هزاره دوم ق.م قبل از میلاد باشد فقط همانطور که قبلاً نیز بدان اشاره شد، نشانگر وجود حلقه‌های مشابهی در ادوار باستانی ایلام هست. شاید بتوان گفت که تمام پادشاهان ایلام دارای حلقه‌های مشابهی از جنس زرین و سیمین بودند تا در مواقع و مراسم خاص از آن استفاده نمایند. علاوه بر این وجود حلقه سیمین اونتاش گال یک گام دیگر ما را جهت شناخت "کیدین هوتران" به عنوان یک پادشاه ایلامی یا حداقل به عنوان یک شاه محلی راهنمایی میکند.

۷- ف.والا، ۱۳۶۴، ص ۱۸۵ به بعد

۸- م.راستو - ف.والا سلسله ایکی هال کی ها، برگردان تال بلاغی (همپارتیان) در مجله اثر ویژه نامه ارجان، شماره ۱۷ بهار ۱۳۶۹، ص ۱۴۸

۹- ف.والا، ۱۳۶۴، ص ۱۸۹

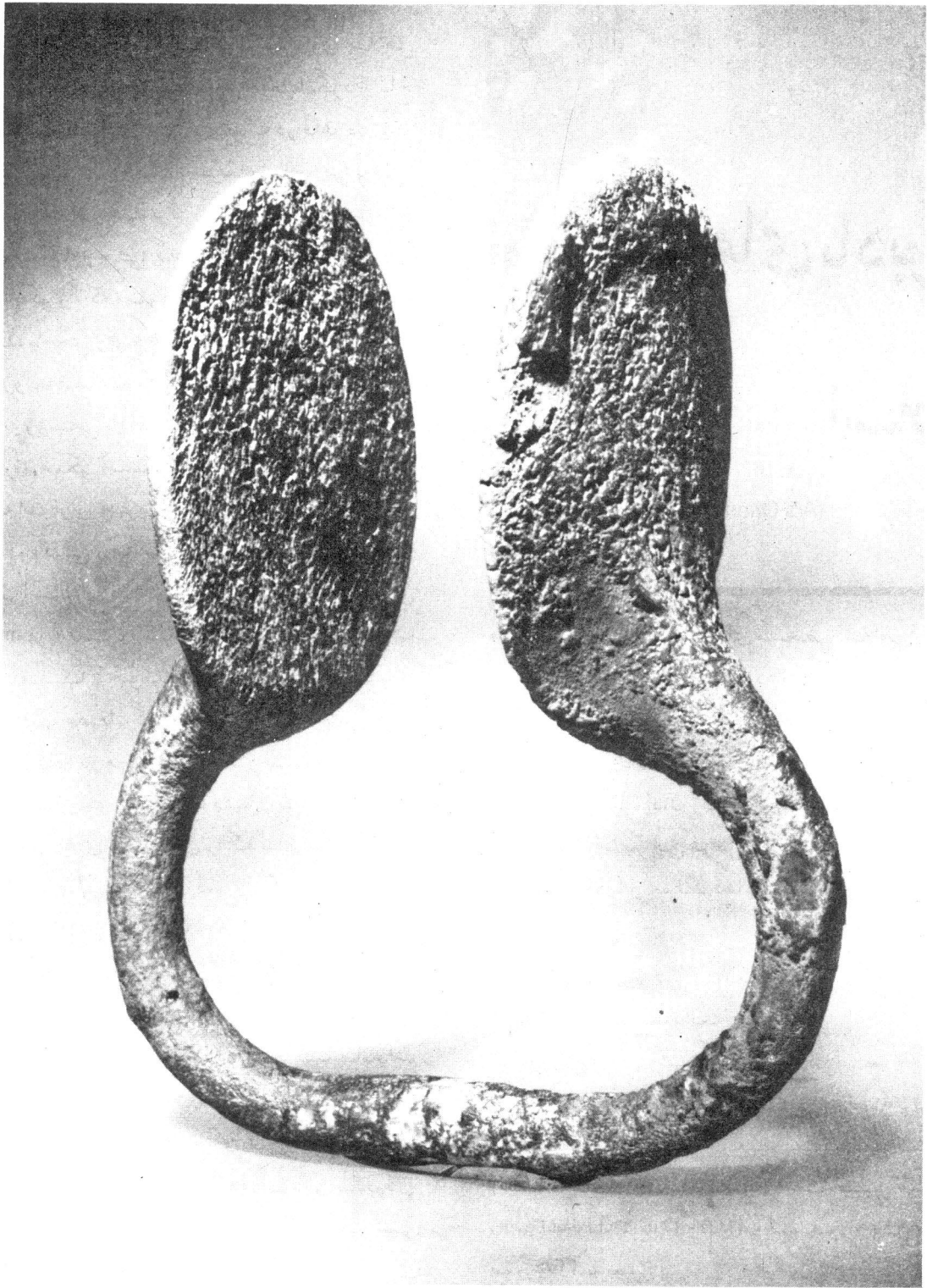
۱۰- ع.علیزاده - همانجا ص ۲۸۶

۱۱- م.ر.صراف، همانجا ص ۵۸

۱۲- ربشاش کتیبه جام برنزی ارجان در مجله اثر شماره ۱۷، تهران ۱۳۶۹ ص ۶۲ بعد

۱۳- ف.توحیدی - ع.خلیلیان، ۱۳۶۱، ص ۲۴۸

۱۴- ف.توحیدی، ع.خلیلیان بحثی پیرامون مقاله فوق در مجله اثر شماره ۱۴-۱۲، تهران ۱۳۶۵، ص ۲۴۹ به بعد.

۸- حلقه سیمین اونتاش گال "اونتاش بابیریشا" مکشومه ار چغازنبیل